

A POSZTLIBERÁLIS KORSZAKRÓL

Novák Zoltán

MIT TANULHATUNK

Minden ország számára fontos, hogy tanuljon más országok pozitív példáiból. Elemzőknek is fontos, hogy figyelemmel kövessék más elemzők munkáit. E gondolat jegyében született "Mit tanulhatunk?" című sorozatunk, amellyel a jövőben viszonylag gyakran jelentkezünk.

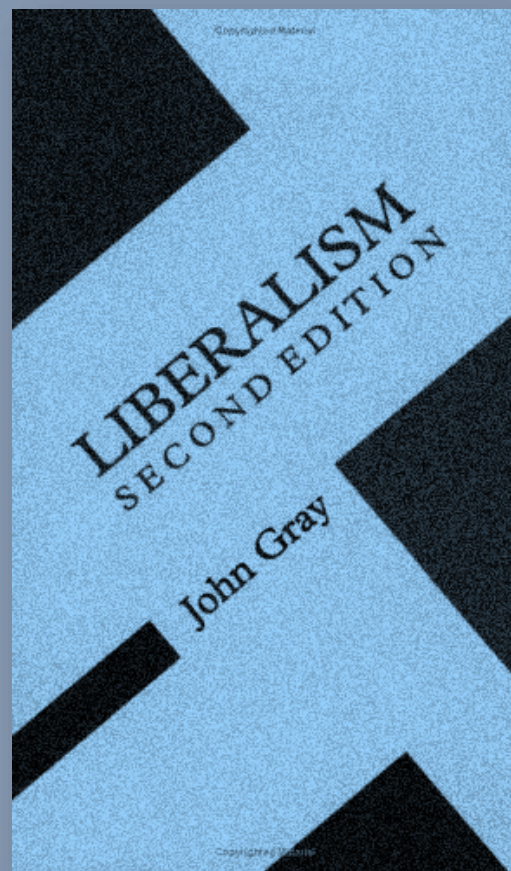
"Csak a pluralizmus problémájával szembenező posztliberális politikai gondolkodás fejlődésétől remélhetjük, hogy sikerül megmenteni és megújítani mindazt, ami értékes a liberális gondolkodásban és gyakorlatban."

Fogalmazott John Gray a Liberalizmus című kötetének utolsó fejezetében, 1994-ben. Ez gyakorlatilag a kötet zárógondolata, és az ad neki sajátos pikantériát, hogy a most megjelent kötetének (Az új Leviatánok: gondolatok a liberalizmus után) baljós következtetéseiből az derül ki, hogy az idézetben megfogalmazott remény az elmúlt harminc év során fokozatosan elpárolgott.

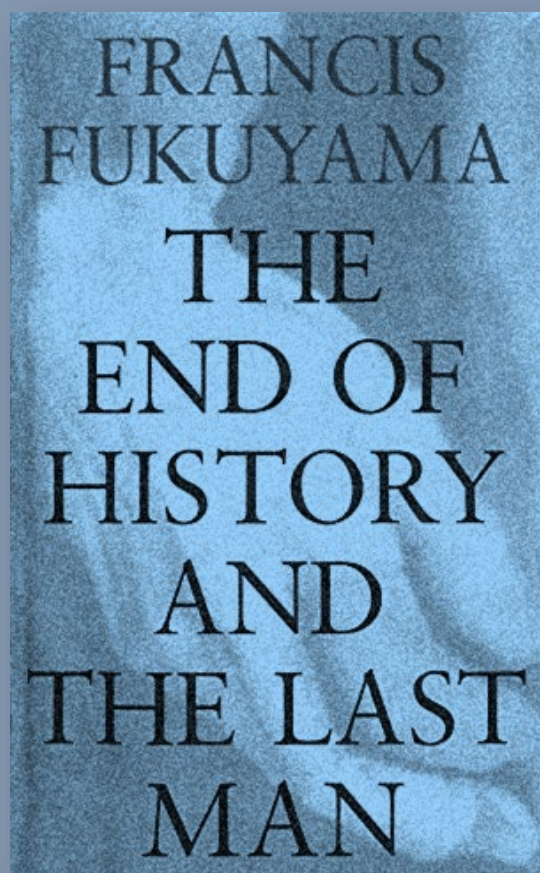

John Gray: angol politikai filozófus, a London School of Economics and Political Science professzora, de tanított Oxfordon és az Essexi Egyetemen, vendégprofesszorként megfordult a Harvardon és a Yale Egyetemen. Főbb művei: Liberalism (1986); Two Faces of Liberalism (2000); Black Mass: Apocalyptic Religion and the Death of Utopia. (2007); Endgames: Questions in Late Modern Political Thought (1997); Seven Types of Atheism (2018);

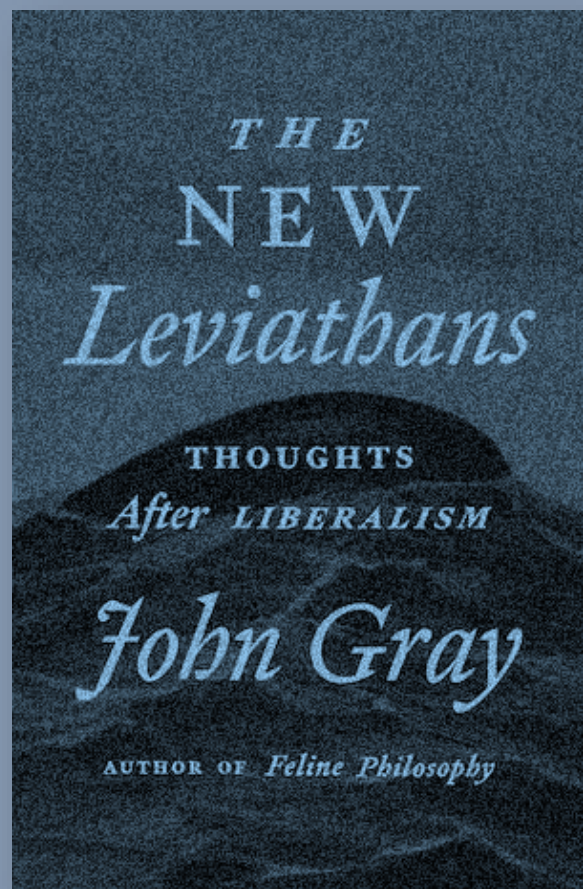
A '94-es kötet egyébként Gray 1986-os könyvének újrakiadása, amelyben a szerző egy átfogó és eredeti értelmezését adta a liberalizmus történeti fejlődésének. Ezt toldotta meg 1994-ben egy zárófejezettel, melynek helyzetértékelése igencsak elütött az aktuális korszellemtől. Az uralkodó világértelmezést leginkább a *történelem vége* kitétellel ragadhatjuk meg a legplasztikusabban, mely a liberalizmus győzelmének motójává vált a kilencvenes években, és akkoriban nemcsak Fukuyama, hanem mindenki úgy gondolta, hogy tényleg ez a harc volt a végső, és a liberális demokrácia akadálytalanul elindulhat világhódító útjára. És mi tagadás, el is indult. A demokrácia-indexek is azt mutatták, hogy a demokrácia megállíthatatlanul terjed, sokáig tényleg úgy tűnt, hogy a rivális nélkül maradt Nyugati modell egyeduralkodóvá válik, és semmi nem állíthatja meg a térnyerését.

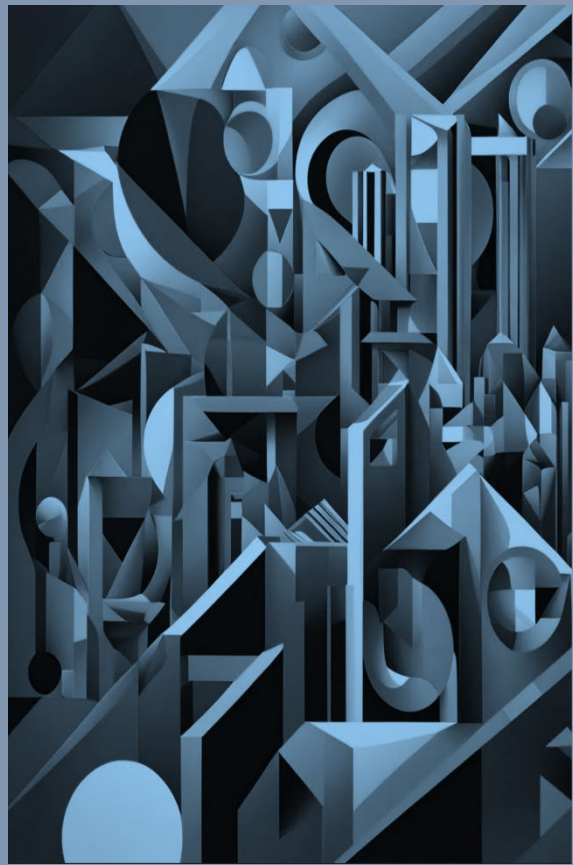
Jellemző, hogy manapság nagyságrendekkel többet idézik Fukuyamát, mint akkortájt, többnyire azért, hogy a fejére olvassák, hogy mekkorát tévedett. De eme tevékenységre (fejreolvasás) keveseknek van akkora erkölcsi/intellektuális kreditje, mint Graynek – alkalmanként meg is teszi. Ő ugyanis akkor '94-ben, a liberál-optimizmus zenitjén, korántsem volt olyan derűlátó a liberális világrend jövőjét illetően, mi több, egyenesen úgy fogalmazott, hogy a liberalizmus a modern kor világfelfogása volt, mely a posztmodern korban már tarthatatlan. Mégpedig azért, mert a liberalizmus eredendő eredője/motorja, a felvilágosodás nagy projektje végleg kifutott. Már a kora modern korban az volt az alapkérdés, hogy hogyan teremthető meg az a feltételrendszer, melyben az egymással rivalizáló és gyakran összeegyeztethetetlennek tűnő világnézetek békében együtt élhetnek. A felvilágosodás nagy terve, ígérete, az volt, hogy e feltételrendszer képletét kidolgozza, megteremti, kivajúdjá. Mivel

ez máig nem történt meg – Gray állítása szerint – a felvilágosodás nagy terve kudarcot vallott. A liberalizmus tehát dögölt lovon ül, és nem hajlandó tudomást venni róla. Filozófiai alapokon nyugvó érvelés mentén jut arra következtetésre, hogy a felvilágosodás-projekt kifulladt, és meg van győződve arról, hogy ezen a Szovjetunió bukása sem változtat, sőt, amit mindenki a történelem végének lát, az valójában a történelem feltámadása. Ezeknek a gondolatoknak a kilencvenes évek közepén teljes értetlenség volt az osztályrésze. És ezen az sem sokat segített, hogy voltaképpen nem temetni jött a liberalizmust, hanem arra hívta fel a figyelmet, hogy megújulásra szorul. A fenti idézettel összhangban azt a ambiciózus penzumot róttta ki a kortárs gondolkodók számára, hogy a „posztliberális gondolkodásnak szembe kell néznie a pluralista kihívással: meg kell találnia azokat az intézményeket, amelyek mind az államok között, mind pedig az államokon belül megteremtik kulturális

sokféleség békés érvényesülésének ke-
retét". Most némi intellektuális nagyvo-
nalúsággal tekintsünk el attól az apró el-
lentmondástól, hogy ezzel gyakorlatilag
újrdefogalmazta a felvilágosodás alap-
vető tervét, és vessünk inkább egy pil-
lantást arra, hogy Gray szerint
mennyiben sikerült reflektálnia a
nyugati szellemi elitnek, a har-
minc évvel ezelőtt megfogalma-
zott kihívásra. A válasz rövid és
egyszerű: semennyire sem. Leg-
alábbis ez derül ki a szerző új kö-
tetéből, melyben az elmúlt évek-
ben megjelent esszék átdogo-
zott formában lettek kötetbe
szerkesztve. Ebből az derül ki,
hogy ahelyett, hogy közelebb ju-
tottunk volna a fent említett
probléma megoldásához, épp
távolodunk tőle. Ugyanis amikor a nyu-
gati elit észlelte, hogy a világ letér a libe-
rális forogatókönyv által előírt útról, egy
„hiperliberális projektbe” kezdett (woke
mozgalom), és azt várja el az emberek-
től, hogy elszakadva a múltjuktól és ha-
gyományaiktól, a semmiből teremtsék
újra identitásukat.

A posztliberális korszak kontúrjai Gray új könyvében sem lettek kontrasztosabbak, mint a harminc évvel ezelőttiben, mindazonáltal az általa felvillantott jövőkép meglehetősen sötét, amelyben még a globális anarchizmus képe is meg-megvillan.

Egy dolgot mindenképpen megtanulhatunk Graytól, a korábban kigondolt világ-forgatókönyvek már valóban nem működnek, a posztliberális korszak – akár tetszik, akár nem – beköszöntött, és ha nem leszünk képesek a kultúrák együttélésének elméleti feltételrendszerét megteremteni, tehát a liberális világrend eszmerendszerét meghaladni és megújítani, akkor nehéz idők jönnek, és a következő évtizedekben permanens utóvédharcra kényszerülünk.

**„A nyugat és mi”
interjú-sorozat**

Világrend és a magyar külpolitika

Keleti vezetők a Karmelitában

Tanítható-e a demokrácia?

A

Megjelent a Méltányosság Politikaelemző Központ új közéleti magazinjának első száma, melyben bemutatjuk, mit tehetnek a filmek a demokrácia érdekében.

01. szám - 2023. őszi

POLITIKAI FEJLŐDÉS

A MÉLTÁNYOSSÁG POLITIKAELEMZŐ
KÖZPONT KÖZÉLETI MAGAZINJA

MÉLTÁNYOSSÁG
politikaelemző központ

MIT TEHET A FILMIPAR A
DEMOKRÁCIA
ÉRDEKÉBEN?

művészfilm
közönségfilm
életminta-film

EGYÉN ÉS KÖZÖSSÉG
EGYENSÚLYA

OPPENHEIMER

MINDENKIBEN
VAN EGY KIS
BARBIE?

HOGYAN ÉLJÜNK DEMOKRÁCIÁBAN